บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะในการวิจัย

5.1 สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง ยุทธศาสตร์แนวทางลดผลกระทบทางลบ และการจัดการลุ่มน้ำหนองสามหมื่นแบบมีส่วนร่วม ได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการใช้แบบสอบถาม และการสัมภาษณ์ในกลุ่มตัวอย่างประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำหนองสามหมื่นจากนั้นได้นำข้อมูลมาทำการวิเคราะห์และนำเสนอข้อมูล สภาพทั่วไปของลุ่มน้ำหนองสามหมื่น ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง สภาพสังคมทั่วไปชุมชนลุ่มน้ำหนองสามหมื่น การจัดการทรัพยากรน้ำหนองสามหมื่น ความต้องการจัดการทรัพยากรน้ำหนองสามหมื่น และยุทธศาสตร์แนวทางการลดผลกระทบทางลบ

สภาพทั่วไปของลุ่มน้ำหนองสามหมื่น

ตำบลบ้านแก้ง ตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือของอำเภอภูเขียว ห่างจากอำเภอภูเขียว ไปตามทางหลวง จังหวัดหมายเลข 2055 เป็นระยะทางประมาณ 16 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับตำบลต่าง ๆ ดังนี้

ทิศเหนือ	จรดตำบลโคกสะอาด อำเภอภูเขียว และตำบลโนนคูณอำเภอคอนสาร
ทิศใต้	จรดตำบลหนองตูม อำเภอภูเขียว
ทิศตะวันออก	จรดตำบลผักปัง อำเภอภูเขียว
ทิศตะวันตก	จรดตำบลบ้านเป้าและตำบลหนองโพนงาม อำเภอเกษตรสมบูรณ์

เนื้อที่และภูมิประเทศ

ตำบลบ้านแก้งมีเนื้อที่ทั้งหมดประมาณ 112.432 ตารางกิโลเมตร หรือมีเนื้อที่ประมาณ 70,270 ไร่ มีสภาพภูมิประเทศเป็นที่ราบสูงตอนเหนือของตำบลลาดต่ำลงมาทางทิศใต้และทางทิศตะวันตกของตำบล ส่วนทางด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือเป็นที่ราบสูง และทางทิศตะวันออกเป็นที่ราบต่ำซึ่งลักษณะดังกล่าว ทำให้สภาพภูมิประเทศของตำบลบ้านแก้ง เป็นที่ลุ่มสลับกับที่ดอน มีพื้นที่จำนวน 7 หมู่บ้าน ที่ขาดแคลนแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ส่วนพื้นที่ลุ่ม จำนวน 13 หมู่บ้าน มีลำห้วย ลำน้ำพรมและที่กักเก็บน้ำค่อนข้างอุดม มีแหล่งน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ คือ หนองสามหมื่น และยังมีโบราณสถานเก่าแก่ คือ องค์พระธาตุสามหมื่น ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของอำเภอภูเขียว

การประกอบอาชีพ

ประชากรส่วนใหญ่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม ได้แก่ อาชีพทำนา และทำไร่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งปลูกอ้อย เพื่อส่งป้อนโรงงานน้ำตาล ซึ่งอยู่ตำบลใกล้เคียงนอกจากนี้ยังมีอาชีพเสริม อาทิเช่น การทอผ้าไหม (ผ้าไหม, ผ้าพื้นเมือง) การปลูกยาสูบ ปลูกถั่วเหลือง และเลี้ยงสัตว์ นอกเหนือจากการประกออบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลักแล้ว ยังประกอบอาชีพอื่น ๆ ได้แก่ อาชีพรับจ้าง ค้าขาย ควบคู่กันไป

การคมนาคม

ตำบลบ้านแก้ง มีเส้นทางคมนาคม ดังนี้

เส้นเชื่อมระหว่างอำเภอ (ถนนลาดยาง)

เส้นทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 201 (ชัยภูมิ – ชุมแพ)

ถนนทางหลวงจังหวัดชัยภูมิ หมายเลข 2055 (หนองสองห้อง – คอนสาร)

ถนนกรมโยธาธิการ (บ้านหนองแซง – บ้านพรมเหนือ – บ้านแดงสว่าง)

ประวัติหนองสามหมื่น

ชาวบ้านได้เล่าต่อกันในโบราณพระสังข์ได้ตีคีย์กับพระอินทร์ ลูกคีย์กลิ้งมาตกบริเวณหนองสามหมื่น จากนั้นชาวบ้านจำนวนสามหมื่นคนได้ไปเหยียบย้ำหาลูกคีย์แต่ไม่เจอ บริเวณนี้จึงเป็นหนองน้ำใหญ่ที่เรียกติดปากกันมาจนถึงปัจจุบันว่าหนองสามหมื่น ชาวบ้านจะปฏิบัติพิธีกรรมที่พระธาตุหนองสามหมื่นทุกปีทุก 15 ค่ำ เดือน 5 เป็นงานบุญประเพณีสรงน้ำน้ำพระธาตุหนองสามหมื่น และมีการทำพิธีกรรมของสงฆ์ ตามประเพณี ดั้งเดิมชาวบ้านมีความเชื่อ ต่อ ๆ กันมา ว่าจะเป็นการบนบานศาลกล่าวของพระธาตุในสิ่งที่ตนปรารถนาตามต้องการ ถ้าใครไม่ทำตามสัญญาไว้ก็จะมีอันเป็นไป และชาวบ้านมีการถ่ายทอด ประเพณีให้กับลูกหลาน โดยพาลูกหลานไปร่วมงานบุญประเพณีเล่าให้ลูกหลานฟังถึงความสำคัญของประเพณีต่าง ๆ ของพระธาตุหนองสามหมื่น มีการอนุรักษ์หนองสามหมื่นโดยรักษาความเป็นธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เป็นแหล่งหล่อเลี้ยงสำคัญของคนที่พึ่งพานำเพื่อทำการเกษตรและแหล่งหาอาหารสัตว์น้ำจากหนองน้ำ

ข้อมูลพื้นฐานทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

การปกครองและประชากร

ตำบลบ้านแก้ง แบ่งเขตการปกครองออกเป็น 21 หมู่บ้าน ประชากร 14,800 คน แยกเป็นชาย 7,230 หญิง 7,570 คน

หมู่บ้านรับผิดชอบของ สอ.บ้านลาด 13 หมู่บ้าน หลังคาเรือน 2,102 หลัง ประชากร 9,275 คน แยกเป็น ชาย 4,483 คน หญิง 4,792 คน

จำนวนกลุ่มตัวอย่างจำแนกตามเพศ อายุ การศึกษา และการอยู่อาศัย

กลุ่มตัวอย่างเป็นเพศชายมากที่สุด จำนวน 160 คน (ร้อยละ 64.00) เพศหญิง จำนวน 90 คน (ร้อยละ 36.00) ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 51- 60 ปี จำนวน 85 คน (ร้อยละ 34.00) รองลงมาคือ อายุระหว่าง 41 – 50 ปี จำนวน 75 คน (ร้อยละ 30.00) และอายุระหว่าง 31 – 40 ปี จำนวน 55 คน (ร้อยละ 22.00) ตามลำดับ วุฒิการศึกษาส่วนใหญ่จบการศึกษาระดับประถมศึกษา จำนวน 170 คน (ร้อยละ 68.00) รองลงมาคือ มัธยมศึกษา จำนวน 60 คน (ร้อยละ 24.00) และอนุปริญญา/ปวส. จำนวน 15 คน (ร้อยละ 6.00) ตามลำดับ การอยู่อาศัยส่วนมากอาศัยอยู่ 36 ปีขึ้นไป จำนวน 180 คน (ร้อยละ 72.00) รองลงมาคือ อาศัยอยู่ 26 – 30 ปี จำนวน 40 คน (ร้อยละ 16.00) และอาศัยอยู่ 16 – 25 ปี จำนวน 20 คน (ร้อยละ 8.00) ตามลำดับ สรุปได้ว่าคนที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นคนวัยกลางคน ถึงวัยชราขึ้นไป เนื่องจากกลุ่มคนวัยรุ่นเข้าไปทำงานนอกบ้านเหลือไว้เพียงคนชราคอยดูแลบุตรหลาน และเป็นผู้อยู่อาศัยมานานซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการตอบแบบสอบถามในการให้ข้อมูลต่อไป

สภาพสังคมทั่วไปชุมชนลุ่มน้ำหนองสามหมื่น

หนองน้ำพระธาตุหนองสามหมื่นเป็นหนองน้ำที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่ได้มีการปรับเปลี่ยนการพัฒนาในการขุดลอกขุดคลองขึ้นเป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรเป็นแหล่งน้ำในการหากินของชุมชน เป็นแหล่งการจับปลาแต่มีเรื่องความของความขัดแย้งในเรื่องของการพัฒนาโดยแบ่งเป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ กลุ่มหนึ่งอยากให้มีการสร้างแหล่งท่องเที่ยวในพื้นที่โดยทำเป็นที่พักหรือแหล่งท่องเที่ยวให้มีนักท่องเที่ยวที่จะหารายได้มาพัฒนาพื้นที่และให้ชุมชนเกิดรายได้ แต่อีกกลุ่มหนึ่งยังต้องการให้หนองน้ำหนองสามหมื่นลูกหลานหรือบรรพบุรุษได้ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำจริง ๆ ส่วนมากคนพื้นที่จะทำการเกษตร ทำไร่นา สวนผสม ในช่วงหน้าแล้งน้ำแล้งอาจไม่พอในการเกษตรแต่ได้มีการปล่อยน้ำพรมลงมา ในหมู่บ้านไม่มีร้านค้าชุมชนมีงบประมาณมาแต่ไม่ได้ลงมือกระทำอย่างจริงจัง รายได้ของประชาชนโดยเฉลี่ย ประมาณ 40,000-100,000 บาทต่อปี
ส่วนมากได้จากการปลูกพืชไร่ เช่น อ้อย, ยางพารา

รางวัล/เกียรติยศ/ความภาคภูมิใจของประชาชนในตำบลบ้านแก้ง

ปี 2545 รางวัลชมเชยการประกวด สถานีอนามัยดีเด่นระดับจังหวัด

ปี 2546 รางวัลชนะเลิศการประกวด สถานีอนามัยดีเด่นระดับจังหวัด และรางวัลรองชนะเลิศอันดับ 2 สถานีอนามัยดีเด่นระดับเขต

ปี 2548 รางวัลชนะเลิศ สถานพยาบาลดีเด่นด้านการส่งเสริมสุขภาพช่องปากแม่และเด็กปฐมวัย ระดับเขต เขต 13 ปี 2548

ปี 2549 รางวัลชมเชยระดับจังหวัด การดำเนินงานชมรมผู้สูงอายุด้านการออกกำลังกาย

ปี 2550 รางวัลชนะเลิศระดับจังหวัด การดำเนินงาน เครือข่ายเฝ้าระวังควบคุมป้องกันโรคในท้องถิ่น

ข้อมูลแหล่งน้ำธรรมชาติ

1) จำนวนกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามคุณภาพน้ำ ด้านรสชาติ

คุณภาพน้ำ ด้านรสชาติส่วนใหญ่น้ำมีรสชาติจืด จำนวน 235 คน (ร้อยละ 94.00) รองลงมาคือ กร่อย จำนวน 15 คน (ร้อยละ 6.00) ตามลำดับสรุปได้ว่าน้ำในพื้นที่มีรสจืดและออกรสกร่อยเหมาะสำหรับทำการเกษตร

2) การใช้งานในปัจจุบัน จำแนกตามการใช้น้ำในฤดูฝน และการใช้น้ำในฤดูแล้ง

กลุ่มตัวอย่างมีน้ำใช้งานในฤดูฝน ส่วนมากใช้งานได้เพียงพอ จำนวน 185 คน (ร้อยละ 74.00) และมีน้ำใช้งานได้ไม่เพียงพอ จำนวน 65 คน (ร้อยละ 26.00) ส่วนการใช้งานใน ฤดูแล้ง ส่วนมากมีน้ำใช้งานได้ไม่เพียงพอ จำนวน 215 คน (ร้อยละ 86.00) และมีน้ำใช้งานได้เพียงพอ จำนวน 35 คน (ร้อยละ 14.00) สรุปได้ว่าในช่วงฤดูแล้งการใช้น้ำเพื่อการเกษตรไม่เพียงพอ

3) สาเหตุของการใช้งานในฤดูฝน และการใช้งานในฤดูแล้งไม่เพียงพอ

3.1) สาเหตุของการใช้งานในฤดูฝนไม่เพียงพอ

การใช้งานในฤดูฝน ใช้งานได้ไม่เพียงพอ เพราะสาเหตุ ดังนี้ ฝนไม่ตกตามฤดูกาล ขาดเครื่องสูบน้ำด้วยพลังงานไฟฟ้า เก็บน้ำได้น้อย และมีเกาะมากเกินไป

3.2) สาเหตุของการใช้งานในฤดูแล้งไม่เพียงพอ

การใช้งานในฤดูแล้ง ใช้งานได้ไม่เพียงพอ เพราะสาเหตุ ดังนี้ ขาดเครื่องสูบน้ำ อยู่ที่ราบสูงน้ำไม่ผ่าน พื้นที่เก็บกักน้ำไม่เพียงพอ มีแต่เกาะกลางน้ำหลายเกาะ น้ำในหนองสามหมื่นแห้งหมด ไม่มีเครื่องสูบน้ำ ประตูน้ำไม่มีมาตรฐานไม่มีแหล่งน้ำ และขาดระบบชลประทาน

การจัดการทรัพยากรน้ำหนองสามหมื่น

การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำ เพื่อเป็นน้ำกิน น้ำใช้ จำนวน 234 คน (ร้อยละ 40.48) รองลงมา เพื่อเพาะปลูกในฤดูแล้ง จำนวน 227 คน (ร้อยละ 32.14) และเพื่อเพาะปลูกในฤดูฝน จำนวน 223 คน (ร้อยละ 27.38) ตามลำดับ สรุปได้ว่า การใช้ประโยชน์จากแหล่งน้ำส่วนมากจะใช้เพาะปลูกการเกษตรในฤดูแล้ง และฤดูฝนเป็นสำคัญ

ท่านเป็นสมาชิกของกลุ่มเครือข่ายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ไม่เป็นสมาชิกของกลุ่มเครือข่ายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 200 คน (ร้อยละ 80.00) และเป็นสมาชิกของกลุ่มเครือข่ายในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จำนวน 50 คน (ร้อยละ 20.00)

ข้อมูลสภาวะการใช้น้ำ

1) น้ำเพื่อการเกษตร

1.1) พื้นที่การเกษตร

กลุ่มตัวอย่างมีพื้นที่การเกษตรรวมแบ่งเป็นพื้นที่ปลูกข้าว จำนวน 8,035 ไร่ พื้นที่ปลูกพืชสวนพืชไร่ จำนวน 8,815 ไร่ พื้นที่ปลูกพืชผักสวนครัว จำนวน 5 ไร่ และพื้นที่เลี้ยงสัตว์ จำนวน 2,605 ไร่

1.2) การใช้น้ำแต่ละเดือนเพื่อการเกษตร

กลุ่มตัวอย่างมีสภาวะการใช้น้ำเพื่อการเกษตรแต่ละเดือนเพียงพอในเดือนมกราคม เดือนกุมภาพันธ์ เดือนมิถุนายน เดือนกรกฎาคม เดือนสิงหาคม เดือนกันยายน เดือนตุลาคม เดือนพฤศจิกายน และเดือนธันวาคม ส่วนในเดือนมีนาคม เดือนเมษายน และเดือนพฤษภาคม การใช้น้ำไม่เพียงพอในการเกษตร

1.3) สภาวะการขาดแคลนน้ำและการเสียหาย

กลุ่มตัวอย่างส่วนมากขาดแคลนน้ำล่าสุด ปี พ.ศ. 2551, 2550 และ 2549

พื้นที่เพาะปลูกของกลุ่มตัวอย่างเสียหายรวมทั้งหมด จำนวน 3,000 ไร่

พื้นที่เลี้ยงสัตว์กลุ่มตัวอย่างเสียหายรวมทั้งหมด จำนวน 1,000 ไร่

2) น้ำอุปโภคบริโภค

2.1) การใช้น้ำในแต่ละเดือนเพื่ออุปโภคบริโภค

กลุ่มตัวอย่างมีสภาวะการใช้น้ำเพื่ออุปโภคบริโภคแต่ละเดือนเพียงพอในเดือนมกราคม เดือนกุมภาพันธ์ เดือนมีนาคม เดือนกรกฎาคม เดือนสิงหาคม เดือนกันยายน เดือนตุลาคม เดือนพฤศจิกายน และเดือนธันวาคม ส่วนใน เดือนเมษายน เดือนพฤษภาคม และเดือนมิถุนายน การใช้น้ำไม่เพียงพอในการอุปโภคบริโภค

2.2) ภาวะการขาดแคลนน้ำ พบว่ากลุ่มตัวอย่างขาดแคลนน้ำล่าสุดในปี พ.ศ. 2546, พ.ศ. 2547 พ.ศ. 2548, พ.ศ. 2550 และ พ.ศ. 2551

การจัดการน้ำ

1) การจัดการน้ำหน่วยงานท้องถิ่นมีการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภาพรวม รายปีงบประมาณ

จากการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณที่ได้จากแบบสอบถามเกี่ยวกับความพึงพอใจการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภาพรวม ทั้ง 3 ปีงบประมาณ เป็นดังนี้

ระดับความพึงพอใจการดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภาพรวม จำแนกตามปีงบประมาณ

การดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในภาพรวม อยู่ในระดับมากทั้ง 3 ปีงบประมาณ ได้แก่ ปีงบประมาณ 2550 ปีงบประมาณ 2551 และปีงบประมาณ 2552โดยแบ่งตามรายการการจัดการแต่ละด้านดังนี้ด้านการจัดการน้ำเสียปี 2550 อยู่ในระดับน้อย ปี 2551อยู่ในระดับมาก และปี2552 อยู่ในระดับมาก ด้านการจัดการมลพิษปี 2550 อยู่ในระดับน้อย ปี 2551อยู่ในระดับน้อย และปี2552 อยู่ในระดับมาก ด้านการจัดการภูมิทัศน์ ปี2550 อยู่ในระดับน้อย ปี2551อยู่ในระดับมาก และปี2552 อยู่ในระดับมากจึงสรุปได้ว่าเป็นสัญญาณเตือนได้ว่าด้านการจัดการน้ำเสียในปี2550 ต้องพัฒนาปรับปรุงในการจัดการน้ำ ส่วนปี2551ต้องมีการจัดการมลพิษ จากปัญหาหรือความไม่พอใจดังกล่าวเป็นสาเหตุให้เกิดการพัฒนาวิธีการจัดการเกิดขึ้นในปี2552 จนดีขึ้น และได้มีแนวทางการว่างยุทธศาสตร์ต่อไป

2) การดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ในปีงบประมาณ 2550 - 2552

2.1) การดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปีงบประมาณ 2550 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก แยกเป็นการจัดการน้ำเสียอันดับ 1 ได้แก่ ก่อสร้าง/ปรับปรุงระบบรวบรวม/บำบัดน้ำเสีย รองลงมาการอบรม/ให้ความรู้ ตามลำดับ การจัดการมลพิษอันดับ1 ได้แก่ มลพิษจากสารอันตราย เช่น สารเคมีจากภาคเกษตร สารเคมี สารอันตรายภาคอุตสาหกรรม ฯลฯ รองลงมามลพิษทางอากาศตามลำดับ ด้านการจัดการภูมิทัศน์ อันดับ1ได้แก่ การปรับปรุงภูมิทัศน์/ขุดลอกคูคลอง รองลงมาพื้นที่สีเขียว เช่น สวนหย่อม สวนสาธารณะ ตามลำดับ

2.2) การดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปีงบประมาณ 2551 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก แยกเป็นการจัดการน้ำเสียอันดับ 1 ได้แก่ก่อสร้าง/ปรับปรุงระบบรวบรวม/บำบัดน้ำเสีย รองลงมาการอบรม/ให้ความรู้ ตามลำดับ การจัดการมลพิษอันดับ1 ได้แก่ มลพิษจากขยะ/ของเสียอันตราย/ขยะติดเชื้อ รองลงมามลพิษมลพิษจากสารอันตราย เช่น สารเคมีจากภาคเกษตร สารเคมี สารอันตราย ภาคอุตสาหกรรม ฯลฯตามลำดับ ด้านการ

จัดการภูมิทัศน์ อันดับ1ได้แก่ การปรับปรุงภูมิทัศน์/ขุดลอกคูคลอง รองลงมาพื้นที่สีเขียว เช่น สวนหย่อม สวนสาธารณะ ตามลำดับ

2.3) การดำเนินงานตามแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมในปีงบประมาณ 2552 ภาพรวมอยู่ในระดับมาก แยกเป็นการจัดการน้ำเสียอันดับ1 ได้แก่ ก่อสร้าง/ปรับปรุงระบบรวบรวม/บำบัดน้ำเสีย รองลงมาการรณรงค์/ประชาสัมพันธ์ ตามลำดับ การจัดการมลพิษอันดับ1 ได้แก่ มลพิษจากสารอันตราย เช่น สารเคมีจากภาคเกษตร สารเคมี สารอันตราย ภาคอุตสาหกรรม ฯลฯ รองลงมามลพิษจากขยะ/ของเสียอันตราย/ขยะติดเชื้อ ตามลำดับ ด้านการจัดการภูมิทัศน์ อันดับ 1ได้แก่ การปรับปรุงภูมิทัศน์/ขุดลอกคูคลอง รองลงมาพื้นที่สีเขียว เช่น สวนหย่อม สวนสาธารณะ ตามลำดับ

ความต้องการจัดการทรัพยากรน้ำหนองสามหมื่น

กลุ่มตัวอย่างมีความต้องการในการจัดการลุ่มน้ำโดยการขุดลอก, ขุดคลอง มากที่สุด จำนวน 140 คน (ร้อยละ 56.00) รองลงมาคือ ปรับเปลี่ยนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศ จำนวน 85 คน (ร้อยละ 34.00) และชุมชนเป็นผู้จัดการเอง จำนวน 15 คน (ร้อยละ 6.00) ตามลำดับ ส่วนการจัดการลุ่มน้ำโดยการสร้างโรงแรม, รีสอร์ท และสร้างเกาะกลางน้ำ กลุ่มตัวอย่างไม่มีความต้องการสรุปได้ว่าชุมชนต้องการการจัดการลุ่มน้ำหนองสามหมื่นโดยคงความเป็นธรรมชาติเอาไว้มีความอุดมสมบูรณ์ และต้องการขุดลอกขุดคลองเพิ่ม แต่ไม่ต้องการการสร้างสร้างโรงแรม, รีสอร์ท และไม่ต้องการสร้างเกาะกลางน้ำ

แผนงาน (Work plan)

หน่วยงานท้องถิ่นมีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านการจัดการลุ่มน้ำหนองสามหมื่น ในปีงบประมาณ 2552 – 2554 อย่างไรบ้าง

1) ปีงบประมาณ 2552 หน่วยงานท้องถิ่นมีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านการจัดการลุ่มน้ำหนองสามหมื่น เช่น ทำคันคูรอบหนองสามหมื่นและขุดคลองรอบหนองสามหมื่น ปรับเปลี่ยนเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศบนเกาะกลางหนองสามหมื่น และมีการเสนอของบประมาณมาขุดลอกทำเป็นทางระบายน้ำ

2) ปีงบประมาณ 2553 หน่วยงานท้องถิ่นมีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านการจัดการลุ่มน้ำหนองสามหมื่น เช่น ขุดลอกหนองสามหมื่นโดยไม่มีเกาะ โครงการแก้มลิงวงแหวนรอบหนองสามหมื่น สร้างระบบการกระจายน้ำสู่พื้นที่การเกษตร ปรับปรุงเชิงนิเวศ จัดระบบชลประทานกระจายน้ำและตั้งเครื่องสูบน้ำด้วยพลังงานไฟฟ้า

3) ปีงบประมาณ 2554 หน่วยงานท้องถิ่นมีแผนงาน/โครงการ/กิจกรรมด้านการจัดการลุ่มน้ำหนองสามหมื่น เช่น ของบต่อเนื่องเอาเกาะกลางในพื้นที่หนองสามหมื่นออกจากเนื้อที่ให้เพิ่มปริมาณน้ำมากขึ้น และโครงการสูบน้ำด้วยพลังงานไฟฟ้า

5.2 ข้อเสนอในการวิจัย

แนวทางลดผลกระทบทางลบ และข้อเสนอแนะอื่น ๆ

ในการศึกษาโครงการยุทธศาสตร์แนวทางลดผลกระทบทางลบ และการจัดการลุ่มน้ำหนองสามหมื่นแบบมีส่วนร่วม กลุ่มตัวอย่างได้ให้ความคิดเห็นเพิ่มเติม ดังนี้

1) ของบประมาณเพิ่มเติม ขุดลอกหนองสามหมื่นเอาเกาะกลางหนองสามหมื่นเอาออกจากพื้นที่หนองสามหมื่น

2) ขอให้ทางราชการเอาเกาะกลางในหนองสามหมื่นออกทั้งหมด เพราะจะได้เป็นแอ่งน้ำที่ใหญ่ที่สุดในบริเวณนี้

3) หนองสามหมื่นในหน้าแล้งน้ำจะแห้ง นอกเสียจากทางเขื่อนจุฬาภรณ์จะปล่อยน้ำลงมาเพิ่มถังน้ำในเขื่อน เพราะพื้นที่เก็บน้ำในหนองสามหมื่นมีน้อยมีแต่เกาะดินอยู่กลางหนอง ต้องการให้หน่วยงานเอาเกาะกลางออกให้

4) อยากให้ทางการช่วยเรื่องเครื่องสูบน้ำด้วยพลังไฟฟ้าเพราะว่าบนที่สูงเกษตรกรทำไร่อ้อยขาดแคลนน้ำเป็นอย่างมาก

5) อยากให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

การสำรวจความคิดเห็นเห็นของชาวบ้านในการจัดการทรัพยากรน้ำหนองสามหมื่นสรุปได้ดังนี้

1) กิจกรรมของผู้นำใช้น้ำในหนองสามหมื่นมีกิจกรรมทางด้านการเกษตรและการรวมกลุ่มเพื่อการใช้น้ำ เป็นน้ำประปาประจำหมู่บ้าน

2) ความสัมพันธ์ของผู้นำกับคณะกรรมการคือการเก็บค่าน้ำประปาและการดูแลระบบประปาหมู่บ้าน

3) มีการแบ่งปันการใช้น้ำโดยจัดสรรการกักเก็บน้ำโดยแต่ละหมู่บ้านทำการประชุมปรึกษาหารือกันและใช้ข้อตกลงร่วมกัน

4) ต้นน้ำแหล่งกำเนิดของน้ำหนองสามหมื่นมาจากเขื่อนจุฬาภรณ์ กลางน้ำอยู่ที่บ้านแก้งและปลายน้ำอยู่ที่หนองปัง ภูเขียว

5) น้ำมีความเพียงพอในการใช้ถ้าขาดแคลนน้ำจะทำการขอน้ำสนับสนุนลำน้ำพรมเขื่อนจุฬาภรณ์

6) ผู้ใช้น้ำมีความต้องการส่วนมากในเรื่องของการทำการเกษตร

7) มีระบบการจ่ายน้ำแบบระบบพลังงานๆไฟฟ้า

8) ระบบจ่ายน้ำมีปัญหาบ้างเป็นบางครั้งแต่แก้ไขได้จากคณะกรรมการที่เกิดจากชาวบ้านเลือกตั้งกันเอง

9) การขอใช้น้ำมีปัญหาบ้างบางครั้งแต่ก็ทำการตกลงร่วมกันได้

10) การแก้ไขให้น้ำมีความอุดมสมบูรณ์อยู่ตลอดคือต้องมีการบริหารจัดการอย่างเหมาะสมในการจัดการการใช้น้ำหนองสามหมื่น

11) การใช้น้ำอยู่ในช่วงเดือนในฤดูทางการเกษตรเป็นส่วนมากแต่โดยรวมใช้น้ำทุกฤดูกาลเพราะมีการนำน้ำมาใช้ในรูปแบบการประปาอยู่แล้ว

12) ผู้ใช้น้ำต้องการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้น้ำในแต่ละหมู่บ้านคือระดมความคิดเห็นของชาวบ้านในการดูแลรักษาน้ำให้มีความอุดมสมบูรณ์

13) ชาวบ้านกลุ่มผู้ใช้น้ำหนองสามหมื่นต้องการให้มีสถานีที่ท่องเที่ยวในบริเวณหนองสามหมื่นเพื่อเพิ่มรายได้ให้กับคนในชุมชนหนองสามหมื่น

14) ชาวบ้านต้องการให้ทำการขุดลอกขุดคลองเพิ่มขึ้น

15) ชาวบ้านต้องการให้เอาเกาะกลางน้ำออกเพื่อเพิ่มปริมาณในการกักเก็บน้ำและคงความงดงามในความเป็นธรรมชาติ และอุดมสมบูรณ์เช่นเดิม

ยุทธศาสตร์ลดผลกระทบทางลบ และการจัดการลุ่มน้ำหนองสามหมื่นแบบมีส่วนร่วม จากการประชุมระดมสมองและการประชาคมชุมชนต้องการให้เกิดยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ดังนี้

กลยุทธ์การมีส่วนร่วม

แนวทางที่ 1 กิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและธรรมชาติ ในหนองสามหมื่น เช่น ต้นไม้ ให้สัตว์ที่อยู่อาศัยเกิดระบบนิเวศน์เป็นธรรมชาติมากที่สุด

แนวทางที่ 2 กิจกรรมรักษาแนวเขตพื้นที่บริเวณหนองสามหมื่น

แนวทางที่ 3 กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการดูแล กำจัดวัชพืชหรือสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์ ต่อระบบนิเวศน์สัตว์น้ำ

แนวทางที่ 4 กิจกรรมการมีส่วนร่วมในการรักษาจำกัด หรือกำหนดบริเวณพื้นที่ให้ชัดเจน เช่น บริเวณห้ามจับปลา ห้ามยิงนก สัตว์ในธรรมชาติ

แนวทางที่ 5 กิจกรรมสร้างแบบแผน ระบบในการจัดการน้ำหนองสามหมื่นโดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมเป็นแบบแผนเดียวกัน

แนวทางที่ 6 กิจกรรมสร้างเงื่อนไขกฎระเบียบในชุมชนเดียวกัน

กลยุทธ์ความเสมอภาคและความเท่าเทียมของผู้ใช้น้ำในต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ

แนวทางที่ 1 กิจกรรมประชาคมระดับตำบล

แนวทางที่ 2 กิจกรรมตั้งคณะกรรมการจัดสรรน้ำ

แนวทางที่ 3 กิจกรรมตั้งเงื่อนไขในการใช้น้ำ (กฎระเบียบ)

- แบ่งปันน้ำตามความเหมาะสม เป็นวัน ๆ ตามความจำเป็น
- จัดลำดับผู้ต้องการใช้น้ำ
- แจ้งให้ผู้ใช้น้ำทราบว่าตนเองอยู่ในลำดับที่เท่าใดของการใช้น้ำ
- มีคณะกรรมการตรวจสอบผู้ใช้น้ำ รวมทั้งกำกับดูแลอย่างต่อเนื่อง
- มีบทลงโทษสำหรับผู้ฝ่าฝืนระเบียบการใช้น้ำ

กลยุทธ์การบริหารความขัดแย้งระหว่างผู้ใช้น้ำ

แนวทางที่ 1 กิจกรรมจัดตั้งคณะกรรมการบริหารน้ำให้เป็นระบบ

แนวทางที่ 2 กิจกรรมประชุมกำหนดวันเวลาปลูกพืชรอบสองตามฤดู

แนวทางที่ 3 กิจกรรมการบริหารจัดการน้ำให้ทั่วถึง (ต้นน้ำ กลางน้ำ ปลายน้ำ)

แนวทางที่ 4 กิจกรรมคณะกรรมการบริหารน้ำ มาจากหมู่บ้านละสองคน เช่น หมู่ 1-3-4-5- 10-12-13-15-16-20 (หมู่บ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการใช้น้ำ)

กลยุทธ์การอนุรักษ์แหล่งน้ำ

แนวทางที่ 1 กิจกรรมการบริหารจัดการใช้น้ำอย่างมีระบบให้ทั่วถึง ต้นน้ำ กลางน้ำ และปลายน้ำ

แนวทางที่ 2 กิจกรรมการดูแลและควบคุมการใช้สารเคมีในบริเวณพื้นที่ใกล้แหล่งน้ำอย่างเข้าใจ และเข้าถึง

แนวทางที่ 3 กิจกรรมปลูกจิตสำนึกในการรักษาสิ่งแวดล้อมแหล่งน้ำหนองสามหมื่นร่วมกันในชุมชน ในแต่ละพื้นที่

แนวทางที่ 4 กิจกรรมกำจัดหรือลดภาวะการทิ้งขยะในบริเวณแหล่งน้ำ

แนวทางที่ 5 กิจกรรมการดูและควบคุมการนำสัตว์เลี้ยง เข้ามาเลี้ยงในบริเวณแหล่งน้ำหนองสามหมื่น เพื่อป้องกันการทำลายระบบนิเวศน์

แนวทางที่ 6 กิจกรรมการบำบัดน้ำเสียจากชุมชนอย่างถูกวิธี ก่อนปล่อยลงแหล่งน้ำธรรมชาติ

แนวทางที่ 7 กิจกรรมการสร้างระบบนิเวศน์ บริเวณแหล่งน้ำหนองสามหมื่น

แนวทางที่ 8 กิจกรรมเปิดเวทีประชาคมหมู่บ้านเพื่อร่วมคิด ร่วมพิจารณา หาแนวทางแก้ปัญหาของชุมชนร่วมกัน

กลยุทธ์การสร้างความสมดุลและการพึ่งพาระหว่างคนกับน้ำ

แนวทางที่ 1 กิจกรรมชุมชนศึกษาแหล่งต้นน้ำ เพื่อจัดระบบรองรับน้ำ เพื่อการใช้ประโยชน์

แนวทางที่ 2 กิจกรรมสร้างฝายหรือเขื่อน เพื่อกักเก็บน้ำในฤดูน้ำหลาก เพื่อใช้ในฤดูแล้ง

แนวทางที่ 3 กิจกรรมสร้างระเบียบการจัดการในการใช้น้ำ และดูแลรักษาร่วมกันของชุมชน

แนวทางที่ 4 กิจกรรมขอเสนอโครงการแก้มลิง

แนวทางที่ 5 กิจกรรมขอเสนอโครงการสูบน้ำด้วยพลังไฟฟ้า

แนวทางที่ 6 กิจกรรมสร้างเงื่อนไขกฎระเบียบการใช้น้ำให้ถูกวิธี

5.3 บทสรุปฉากทัศน์และบทวิจารณ์

1) กลุ่มผู้เข้าร่วมสัมมนาระดมความคิดเห็นทั้งหมด หรือกลุ่มเป้าหมายทั้งหมด 40 คน มาจำนวน 32 คน คิดเป็น ร้อยละ 80 % จัดได้ว่าผู้นำชุมชนได้ให้ความสนใจในการประชุมเป็นอย่างมาก

2) ความรู้ความเข้าใจและความชัดเจนของผู้เข้าร่วมแสดงความคิดเห็นจัดว่าอยู่ในระดับเข้าใจดีมากซึ้งวัดจากการแสดงความคิดเห็นในประเด็นที่เกี่ยวข้องของกลุ่มตนเองได้ดี

3) สถานที่เอื้อต่อการจัดประชุมในการแสดงความคิดเห็นดีมาก

4) ทิศทางแนวโน้มในการพัฒนาหนองสามหมื่นมีโอกาสสร้างเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์ เนื่องจากนโยบายรัฐบาล ผู้บริหาร ผู้นำหมู่บ้านมีความต้องการเป็นส่วนมาก

5) มีทิศทางที่จะมีการสร้างโครงการแก้มลิงในหนองสามหมื่น แต่ต้องคำนึงถึงผลกระทบจากการสร้างโครงการแก้มลิงไปพร้อมกัน

6) พื้นที่ทำการเกษตรผักปลอดสารพิษในหนองสามหมื่นประสบผลสำเร็จหรือไม่ลองทบทวนปัจจัยดังต่อไปนี้ สภาพของดิน, สภาพของน้ำ, สภาพความมุ่งมั่นตั้งในจริง, สภาพความรู้เท่าทันในการทำการเกษตรที่แท้จริง

7) กิจกรรมหรือแนวทางที่เสนอเป็นกิจกรรมที่ดีมากถ้าถูกบรรจุและการนำไปใช้จริงในส่วนผู้เกี่ยวข้องโดยการแปลงไปสู่แผนระดับตำบล หมู่บ้าน หรือโครงการใดโครงการหนึ่งได้

8) จุดสำคัญของการพัฒนาหรือสร้างยุทธศาสตร์ลุ่มน้ำหนองสามหมื่น ก็คือการปลูกและสร้างจิตสำนึกรักที่ดีให้คนในชุมชนร่วมกัน

9) การพัฒนาหรือการแก้ไขปัญหาเกิดขึ้นได้จากการที่คนในชุมชนร่วมกันประชุมกันเรื่องนั้น ๆ เพียงเรื่องเดียวอย่างน้อย เดือนละหนึ่งครั้งทุกเดือนจำนวน 12 เดือน หรือ1ปีก็จะสามารถแก้ไขปัญหาได้

10) ทบทวนปัญหาเรื่องน้ำ หนีไม่พ้นปัญหา น้ำท่วม, น้ำแล้ง, น้ำเน่าเสีย แล้วเราเจอปัญหารูปแบบไหนกลับไปทบทวนแล้วร่วมหาแนวทางแก้ไขและพัฒนาให้ถูกทาง ถูกวิธี และทันเวลา